

Velfærdsstaten

Af cand.scient.soc. Kristoffer Granov, iBureauet/Dagbladet Information. November, 2013.

Margrethe Vestager på besøg på Ørestadens Plejecenter i København.
Foto: Søren Bidstrup / Scanpix

kapitelloversigt

- ▶ Velfærdsstaten
- ▶ Introduktion til velfærdsstaten
- ▶ Historie og baggrund i Europa
- ▶ Velfærdsstatens udvikling i Danmark
- ▶ Velfærdsstatens forskellige varianter
- ▶ Debat om velfærdsstaten
- ▶ Perspektivering
- ▶ Kilder til baggrund
- ▶ Kilder citeret i artiklen

Indledning

De moderne velfærdsstaters historie går tilbage til den sidste halvdel af 1800-tallet. Dengang blev det en almindelig opfattelse, at staten skal spille en rolle for at sikre borgerne fundamentale sociale vilkår. På samme tid voksede presset fra den nye klasse af arbejdere for at få grundlæggende sociale rettigheder og sikring af ordentlige vilkår på arbejdsmarkedet. Fremkomsten af de moderne velfærdsstater kan ses som et kompromis mellem den liberale markedsøkonomi og den socialistiske lighedstanke. I Danmark er velfærdsstaten betydeligt mere udbygget end i de fleste andre lande – med en omfattende social sikring og en mindre grad af ulighed i indkomstfordelingen. Størstedelen af velfærdsstatens opgaver finansieres over skatten, og da det danske velfærdssystem er karakteriseret af høj omfordeling, er skattetrykket ligeledes højere end i andre lande. Fordelingen af goderne er en af de primære politiske skillelinjer i den politiske debat i velfærdsstaten.

<https://www.youtube.com/watch?v=37WmAjZxeHE>

Introduktion til velfærdsstaten

Hvad er velfærdsstaten?

En velfærdsstat er kort fortalt en statsform, der ikke overlader fordelingen af samfundets goder til markedet alene. Alle borgere i en velfærdsstat har visse grundlæggende sociale rettigheder, der sikres af staten. Man kan sige, at en velfærdsstat sørger for at levere de ting, som markedet ikke kan tilvejebringe på tilfredsstillende vis. Den politiske kamp i en velfærdsstat vil derfor ofte omhandle netop det; hvor stor skal statens rolle være, og hvor stor skal markedets rolle være? Hvornår er de forhold, markedet tilvejebringer, tilfredsstillende, og i hvor høj grad skal staten omfordele samfundets værdier?

Hvordan er velfærdsstaten organiseret og opbygget?

I en velfærdsstat afgiver borgerne noget af deres frihed mod, at de til gengæld modtager tryghed fra fællesskabet. Det forekommer eksempelvis, når man betaler en del af sin indkomst som skat til staten, der til gengæld producerer velfærdsgoder. Økonomisk sikring af borgere ved sygdom, ulykke, alderdom eller arbejdsløshed bliver traditionelt set betragtet som velfærdsstatens kerneydelser. Der er imidlertid meget stor forskel på, hvordan velfærdsstater er indrettet i forhold til graden af statens rolle i omfordelingen af goder. Både den skandinaviske form, med høj grad af omfordeling, og den model man kender fra USA, med betydeligt mindre omfordeling, kan karakteriseres som en velfærdsstat.

Hvilke ideologiske skillelinjer har indflydelse på velfærdsstaters opbygning?

I velfærdsstater er der almindeligvis en opfattelse af, at staten skal tage hånd om "de svage". Den politiske uenighed vil ofte omhandle spørgsmålet om, hvem de er. Disse skillelinjer vil meget ofte flugte med de etiske grundantagelser i de tre store ideologier, socialismen, konservatismen og liberalismen. De tre forskellige ideologiske udgangspunkter har tilsvarende forskellige mål med opbyggelsen af en velfærdsstat. Fra et socialistisk perspektiv vil man lægge mere vægt på skabelsen af lighed, mens man fra liberalistisk hold vil fokusere mere på muligheden for individets fri udfoldelsesmuligheder inden for det statslige system. Set fra et konservativt perspektiv kan der være særlig fokus på den sociale sammenhængskraft eller det nationale fællesskab. Både liberalismen og konservatismen vil som udgangspunkt i højere grad repræsentere erhvervslivets interesser end arbejdstagernes interesser. Dog ikke nødvendigvis i deres social-liberale eller social-konservative versioner.

Hvordan er den danske velfærdsstat organiseret?

I Danmark er velfærdsstaten et politisk system, der, inden for en kapitalistisk markedsøkonomis rammer, regulerer markedet og omfordeler velstanden i betydeligt omfang sammenlignet med andre lande. Jan Plovsing definerer i "Velfærdsstat og socialpolitik" (se kilder) systemet som: "et samfund, hvor staten (den offentlige sektor) i væsentligt omfang griber ind i markeds kræfterne for at sikre en mere ligelig fordeling af goderne, end markeds kræfternes frie spil ville medføre." Det offentlige i Danmark består af stat, regioner og kommuner.

Hvad er forskellen på en velfærdsstat og et velfærdssamfund?

Velfærdsforskeren Gunnar Viby Mogensen skelner mellem velfærdsstat og velfærdssamfund. Viby Mogensen forbeholder statsbetegnelsen til de allermest udbyggede modeller, hvilket i høj grad vil sige de nordeuropæiske lande. Her er den offentlige del af velfærdssektoren dominerende i modsætning til andre

lande med velfærdssystemer. I Danmark udføres langt størstedelen af velfærdssopgaverne i dag af staten eller kommunerne.

I begyndelsen var der primært tale om at sikre nødlidende personer, som ikke kunne tage vare på sig selv. Senere blev en dominerende målsætning at garantere beskæftigelse til flest mulige borgere. Siden har velfærdsstatens opgave udviklet sig til at sikre generel tryghed for alle borgere. Den danske velfærdsstatsmodel har siden de første socialpolitiske tiltag i 1890'erne skabt en markant forøget levestandard og en – set i forhold til andre lande – mere ligelig indkomstfordeling.

Historie og baggrund i Europa

Hvornår kan man begynde at tale om velfærdsstater?

De moderne velfærdsstater har udviklet sig over en lang periode fra sidste del af 1800-tallet og frem. Sædvanligvis betragtes de sociale reformlove som Tyskland indførte under rigskansler Bismarck, som startskuddet. Men også udviklingen i England, hvor den konservative premierminister Benjamin Disraeli tog initiativ til adskillige sociale reformer, opfattes som en del af velfærdsstaternes tidlige historie. I Danmark blev de første socialsikringslove vedtaget i 1890'erne. Behovet for sociale reformer opstod især i kølvandet på den stigende urbanisering og industrialisering. I 1930'erne blev systemerne udbygget yderligere med fokus på sociale rettigheder frem for almisser. De moderne velfærdsstater blev især udviklet i forbindelse med 1950'ernes og 1960'ernes højkonjunktur, hvor tiden var præget af høj vækst, høj beskæftigelse og stor efterspørgsel.

Hvad var Bismarcks fattigdomslove?

Det første land i verden, der indførte statslig regulering af borgernes sociale sikring, var Tyskland under Bismarck, der med sine såkaldte fattigdomslove indledte den moderne velfærdsstats historie. I 1883 indførtes en sygeforsikring, året efter en ulykkesforsikring og i 1889 en alders- og invalideforsikring.

Bismarcks sociale tiltag bliver ofte beskrevet som begyndelsen til de moderne velfærdsstater. Det er dog vigtigt at holde sig for øje, at Bismarck langt fra var interesseret i at skabe en moderne velfærdsstat, som vi kender den i dag – blandt andet var han modstander af direkte skatter og modstander af at begrænse det antal timer, børn måtte arbejde på fabrikker. Men hans reformer udgjorde alligevel et markant brud med opfattelsen af, hvad en stats rolle skulle og kunne være. Således stod der i Bismarcks første lovforslag, at staten "ikke bare er en nødvendig, men også en godgørende institution." Den spæde start udgjorde udspringet for, hvad man i velfærdsstatsforskningen kalder "stiafhængighed." Altså det forhold, at én markant politisk beslutning eller grundlæggelse af en institution vil sætte en kurs fremover som vil være vanskelig at fravige.

Hvad var baggrunden for de første sociale reformer og fattigdomslove i England?

I Storbritannien spillede den massive industrialisering en stor rolle i indførelsen af fattigdomslove og sociale reformer. Under premierminister Benjamin Disraeli (1874-80) indførtes markante reformer, men det var ikke før efter århundredskiftet, at billedet af den moderne britiske velfærdsstat begyndte at tegne sig. Under den liberale regering med Herbert Asquith som premierminister blev en række reformer af statens rolle i sociale spørgsmål indført. De liberale var under pres fra det fremstormende Labour for at indføre nye sociale tiltag, men vægrede sig ved at finansiere reformerne over indkomstskatten.

I 1942 udkom den såkaldte Beveridge-rapport, opkaldt efter sin forfatter, økonomeren William Beveridge. Rapporten anbefalede skabelsen af et velfærdssystem, og dens anbefalinger blev i store træk gennemført af Labour-regeringen i årene umiddelbart efter 2. Verdenskrig.

Hvad betød fremkomsten af arbejderklassen for velfærdsstatens etablering?

Med industrialiseringen af produktionen opstod der en arbejderklasse, som i takt med dens voksende størrelse begyndte at repræsentere en markant interesse i det politiske spektrum. De uregulerede forhold på arbejdsmarkedet, uden regler for mindsteløn, grænser for arbejdstid og lign. og de generelt meget dårlige sociale forhold skabte et politisk pres for, at staten skulle regulere den kapitalistiske økonomi. Kravet gik i første omgang på, at staten skulle indføre love om eksempelvis børnearbejde og senere på, at den skulle lovfæste en række sociale rettigheder, som skulle gælde for alle borgere.

Hvordan ideologiske skillelinjer prægede politik og samfund i 1800-tallet?

I 1800-tallet opstod der, blandt andet på grund af urbaniseringen og industrialiseringen, flere nye interessegrupper. Udover arbejderklassen, opstod en borgerlig klasse af erhvervsfolk og iværksættere, hvilket betød, at samfundene udviklede sig mere pluralistisk. Det afspejlede sig også i det politiske liv, hvor både liberalismen og socialismen repræsenterede en opposition til de traditionelle magthaveres ideologi. I den marxistiske socialisme fandt den nye arbejderklasse en ideologi, der afspejlede og formulerede deres interesser, og som tegnede et billede af et fremtidigt og – set fra arbejderens ståsted – mere retfærdigt samfund. Tilsvarende fandt det frie borgerskab i liberalismen et appellerende billede af et samfund med demokratiske frihedsrettigheder og markedøkonomiske udfoldelsesmuligheder, der svarede ganske fint til deres interesser.

Både liberalisme og socialisme udviklede sig i flere varianter. Den del af socialismen, der opgav revolutionen som middel til at opnå magten, kaldtes reformsocialismen. Det var denne type demokratiske socialisme, der var kernen i de socialdemokratiske partier, som opstod i denne periode. På sin vis kan fremkomsten af velfærdsstaten betragtes som et kompromis mellem netop det liberale demokrati og socialismen.

Velfærdsstatens udvikling i Danmark

Hvad var baggrunden for velfærdsstatens opståen i Danmark?

I 1891 vedtog man i Danmark loven om "alderdomsunderstøttelse til værdigt trængende uden for fattigvæsenet". Det skete som en konsekvens af, at alle partier efter valget i 1890 kunne se en interesse i at samarbejde omkring det sociale område. Alle partier havde på den ene eller anden måde interesse i at lytte til arbejderklassens ønsker og behov. Også for landbefolkningen kan man pege på, at der var god grund til at bakke op om de tidligste sociale tiltag som eksempelvis alderdomsunderstøttelsen. Landbrugskrisen i 1880'erne gjorde forholdene for bønderne vanskelige, og de efterlyste derfor, at staten støttede udviklingen i landbruget ved blandt andet at modvirke affolkning af landområderne og udvandring derfra både til byer og til udlandet.

Hvilke politiske magtkampe dannede baggrund for indførelsen af den danske velfærdsstat?

I 1920'erne foregik en konflikt mellem land og by – eller mellem bønder og arbejdere – repræsenteret af henholdsvis Socialdemokratiet og Venstre. I 1924 oprettede den socialdemokratiske statsminister Thorvald Stauning et socialministerium, som to år senere blev nedlagt, da Venstre kom til magten. Tilsvarende skabte udbredelsen af socialismen potentielle konflikter mellem gårdejerne og landarbejderne, der blev mere opmærksomme på deres rettigheder. Statslig indgriben i de sociale forhold kunne berolige forholdet mellem arbejdsgivere og arbejdstagere.

Hvilke konkrete love og reformer dannede grundlag for den danske velfærdsstats indførelse?

I 1920'erne vedtog man i Danmark en række socialpolitiske reformer, der samlet set markerede, at man bevægede sig væk fra tanken om at give almisser til de fattige og nu i stedet indførte et system båret på rettigheder og retskrav. Denne tankegang blev yderligere udbygget og overført til praktisk politik i 1930'erne, især med vedtagelsen af socialminister K.K. Steinckes socialreform i 1933. Reformen blev vedtaget efter en skarp debat om ansvarsfordelingen mellem stat og individ.

Socialreformen af 1933 er samlebetegnelsen for fire love, der blev vedtaget af rigsdagen i 1933 som en del af Kanslergadeforliget. Det drejede sig om:

- "lov om offentlig forsorg"
- "lov om folkeforsikring"
- "lov om ulykkesforsikring"
- "lov om arbejdsløshedsforsikring og arbejdsanvisning".

Lovkomplekset bliver ofte betragtet som afsættet til den moderne velfærdsstat, især fordi reformen strømlinede administrationen af den offentlige forsørgelse. Der er blandt velfærdsstatshistorikere og politologer i dag uenighed om, hvorvidt socialreformen repræsenterede et socialpolitisk nybrud eller der blot var tale om en administrativ forbedring af tiltagene fra 1890'erne og 1920'erne. Det er dog utvivlsomt, at reformen betragtes som en milepæl i udviklingen af den danske velfærdsstat, og at dens udarbejdelse og gennemførelse er tæt knyttet til den socialdemokratiske minister K.K. Steincke. Steincke var stærkt optaget af spørgsmålet om sociale rettigheder frem for tildelelse af ydelser med baggrund i medlidenhed. Det er ikke tilfældig, at Steinckes bog, hvori han præsenterede grundprincipperne for socialreformen, havde titlen "Almisser eller Rettigheder" (se kilder). I bogen skriver K.K. Steincke:

"Man troede, at den fri konkurrence, den fuldkomne frihed på det økonomiske område, skulle bringe lykken til menneskeheden; men resultatet er nærmest blevet det modsatte. De enorme tekniske fremskridt, maskinernes indtrængen på alle områder skabte fabriksindustrien og stordriften med den gennemførte arbejdsdeling (specialiseringen), og befolkningen strømmede til byerne, hvor den hobede sig sammen i fattigkvarterernes baggårdskaserner. Men kapitalismen og frikonkurrencen førte endnu flere ulykker med. Arbejdstiden blev længere, arbejderbefolkningen forvandlede til et håbløst og udsigtsløst proletariat, hjemmene opløstes eller undergravedes, og arbejdsløsheden bredte sig, idet maskinerne kunne betjenes af en langt ringere styrke, ofte af kvinder og børn, hvis arbejdskraft var billigere at leje. Inden længe blev forholdene så fortvivlede, særlig i England, at man også fra de liberale økonomers side så sig nødsaget til at forlade "laissez faire, laissez aller" – teorien og påkalde statens indgriben."

Hvordan udviklede den danske velfærdsstat sig efter 2. verdenskrig?

1950'erne og 60'erne bliver ofte betegnet som den danske velfærdsstats guldalder. Det var også først i den periode, at man begyndte at bruge betegnelsen velfærdsstat. Udviklingens motor var efterkrigstidens økonomiske højkonjunktur. Det var i disse årtier, at man gik fra at hjælpe "de svage" til i stedet at indføre et system med generel og universel dækning til alle borgere; altså et system, hvor alle borgere var sikret bestemte ydelser. Indførelsen af folkepensionen i 1956 er i den forbindelse en milepæl. 1960'erne var præget af økonomisk vækst og lav arbejdsløshed. Man udbyggede især de allerede eksisterende ordninger som sygeforsikring og arbejdsløshedsforsikring, men udvidede også med en række nye tilbud og tiltag, som skulle sikre, at alle borgere kunne få en uddannelse, og at alle familier havde mulighed for pasningstilbud til deres børn, så begge forældre kunne arbejde uden for hjemmet. Eksempelvis blev børnehaver almindelige.

Hvilken kritik blev velfærdsstaten og den offentlige sektor mødt med?

Udviklingen af velfærdsstaten kan siges at kulmine i 1976 med indførelsen af bistandsloven. Fra slutningen af 1960'erne var det blevet mere almindeligt at sætte spørgsmålstejn ved den materielle velstand som et mål i sig selv. Samtidig opstod der fra flere sider kritik af den offentlige sektor fra folk, der mente, at den offentlige sektor havde vokset sig for stor, og at der fulgte alt for meget bureaukrati med de mange regler og rettigheder. En markant kritiker af velfærdsstaten og dens bureaukrati var politikeren Mogens Glistrup, der stiftede Fremskridtspartiet blandt andet med det formål at sænke skattetrykket og begrænse den offentlige sektor.

Hvordan har velfærdsstaten udviklet sig siden 1970'erne?

I 1970'erne og 80'erne blev velfærdsstaten sat på prøve af stigende arbejdsløshed og en trængt økonomi. Reformen fra både den borgerlige Schlüter-regering i 1980'erne (1982-1993) og den efterfølgende socialdemokratiske ledede Nyrop-regering (1993-2001) skabte dog i løbet af 1990'erne en moderniseret og mere dynamisk velfærdsstat, der både evnede at nedbringe underskuddet på de offentlige finanser og at reducere arbejdsløsheden. Som professor Jørgen Goul Andersen nævner i artiklen "Den nordiske velfærdsmodels triumf" (se kilder) bakkede både den konservative Poul Schlüter, den socialdemokratiske Poul Nyrop og venstremanden Anders Fogh Rasmussen i deres handlinger op om den universelle danske velfærdsmodel. Goul Andersen sætter samtidig spørgsmålstejn ved, om Helle Thorning Schmidts nuværende regering vil trække velfærdsmodellen i en retning væk fra den universelle model.

Velfærdsstatens forskellige varianter

Hvorfor skelner man mellem forskellige velfærdsstatsmodeller?

Der er bred enighed om, at en velfærdsstat er en stat, der i en eller anden forstand griber ind i de frie markeds kræfter for at skabe det samfund, som man fra politisk hånd ønsker. Ifølge professor i statskundskab ved Aarhus Universitet Peter Munk Christiansen handler velfærdsstaten om, "hvilke uligheder og uheldige tildragelser man vil acceptere politisk". Der kan imidlertid være meget stor forskel på, hvilke uligheder forskellige partier og politikere finder acceptable, og hvor meget og hvad de mener, at staten skal gøre for at forebygge eller kompensere for disse uligheder. Derfor er der også meget stor forskel på, hvordan velfærdsstater i praksis bliver udformet – både i forhold til, hvordan man finansierer systemet, og i forhold til graden af omfordeling og den offentlige sektors størrelse.

Hvilke tre typer af velfærdsstater taler man typisk om?

Den danske sociolog Gösta Esping-Andersen har beskrevet tre forskellige velfærdsstatsmodeller eller typer af velfærdsstater, som det er almindeligt at skelne imellem. Esping-Andersen beskriver de tre typer eller velfærdsstatsmodeller i bogen "The Three Worlds of Welfare State Capitalism" (se kilder). Modellerne skal ses som idealtyper snarere end beskrivelser af enkelte stater.

· *Den residuale model* er også kendt som den liberale model eller den angelsaksiske model. Det er den man finder i Storbritannien og i USA. Statens ydelser gives især eller kun til de svageste og fattigste borgere i samfundet. Ydelserne er generelt lave og målrettede, og der er et begrænset omfang af velfærdsservice og den offentlige sektor vil typisk være væsentligt mindre, end i lande hvor de to andre modeller praktiseres. Modellen er finansieret via skatter.

· *Socialforsikringsmodellen*, der også er kendt som den konservative model, findes i en række lande i Central- og Sydeuropa. Ydelsesniveauet er varierende, da modellen baserer sig på obligatoriske forsikringsordninger knyttet til arbejdspladsen. Omfanget af velfærdsydelserne er generelt lavt. Et typisk eksempel på socialsikringsmodellen er Tyskland.

· *Den universelle model* gør ikke på samme måde ydelserne afhængige af tilknytningen til arbejdsmarkedet. Modellen, der også kaldes både den skandinaviske og den socialdemokratiske, er den model, der praktiseres i Danmark, Norge og Sverige. Den er karakteriseret af en stor grad af økonomisk omfordeling, et højt skattetryk og en stor offentlig sektor. Til gengæld er ydelserne generelt set højere, end man ser det i de to andre velfærdsstatsmodeller. Det gælder især den offentlige sygesikring, på uddannelsesområdet og understøttelse ved arbejdsløshed. Modellen er finansieret via skatter og afgifter.

Hvad vil det sige, at velfærdsstater er stiafhængige?

I forbindelse med kategorisering af velfærdsstater taler forskningen om stiafhængighed. Eksempelvis kan man også høre den angelsaksiske model omtalt som Beveridge-modellen, efter den embedsmand, der står bag modellens fundamentale principper og ledede arbejdet med den oprindelige udformning. Ligeledes kaldes den konservative eller centraleuropæiske model også for Bismarck-modellen, da de oprindelige principper i de indledende reformer stadig præger de lande, hvor denne velfærdsstatsmodel praktiseres. Da Bismarck i 1880'erne indførte sine reformer var det netop afgørende, at der var tale om tvungne socialforsikringer. Det system præger stadig den tyske velfærdsstat i dag. Tilsvarende valgte Danmark i 1890'erne en frivillig model, der stadig er kernen i den danske velfærdsstat.

Hvad er "den danske model"?

I Danmark er staten i langt højere grad end i andre lande involveret i finansieringen af velfærdsydelserne. Det vil sige, at statens indtægter fra skatter og afgifter blandt andet anvendes til velfærdsydelser. Det hænger derfor uløseligt sammen med den danske model, at skattetrykket er højt, og at den økonomiske omfordeling er højere end i lande, hvor skattetrykket er lavere. Hvis staten ønsker at udbetale mange penge, må den også have høje indtægter. Det kendetegner også den danske velfærdsstat, at der er tætte forbindelser mellem arbejdsgivernes og arbejdstagernes organisationer. Både arbejdsgivere og arbejdstagere er organiseret i organisationer, der varetager deres interesser. I den politiske proces omkring en given lovgivning tilstræber man i høj grad at inddrage de involverede parter. For eksempel er der i den danske lovgivningsproces flere høringsrunder, hvor borgere, interessegrupper eller virksomheder har mulighed for at påvirke lovgivningen.

Hvad er 'flexicurity'-modellen?

Et af de karaktertræk ved den danske model, der ofte fremhæves, er det såkaldte "flexicurity". Termen bruges til at beskrive et system, der sikrer fleksibilitet på arbejdsmarkedet, mens man stadigvæk opretholder den sociale sikkerhed og fører en aktiv arbejdsmarkedspolitik. Det vil i grove træk sige, at virksomhederne forholdsvist nemt kan komme af med medarbejdere, som de ikke har brug for. For eksempel på grund af økonomisk dårlige tider. Mens arbejdstagerne til gengæld kan forvente, at staten sikrer basal social sikkerhed.

Modellen har rødder tilbage til Septemberforliget fra 1899, hvor arbejdsmarkedets parter endegyldigt erkendte hinandens ret til henholdsvis at lede og fordele arbejdet og til at organisere sig. Der blev også aftalt et regelsæt for strejker og lockout, og indført et system baseret på mægling og forhandling. Forliget blev revideret i 1960 med indgåelse af Hovedaftalen mellem Dansk Arbejdsgiverforening (DA) og Landsorganisationen i Danmark (LO), den gælder i store træk stadig i dag.

Termen 'flexicurity' blev angiveligt først benyttet af Poul Nyrup Rasmussen i 1990'erne. Flexicurity bliver ofte fremhævet som et mere dynamisk system end i andre europæiske velfærdsstater, som eksempelvis Frankrig eller Grækenland. I artiklen "The Nordic countries – The Next Supermodel" fra det britiske nyhedsmagasin The

Economist (se kilder) nævnes netop Danmarks flexicurity-system som et af de progressive aspekter ved den danske model.

Hvad vil det sige, at velfærdsstaten er under pres?

Den danske velfærdsstat bygger på en forudsætning om, at befolkningen kan reproducere sig selv, da den økonomiske omfordeling i høj grad er en omfordeling mellem generationer – det man kalder horisontal omfordeling. Det vil sige, at den del af befolkningen, der er på arbejdsmarkedet, betaler til de unges uddannelse og de ældres pleje og forsørgelse, altså for eksempel til plejehjem og pension. En forskydning af befolkningssammensætningen, så der bliver flere ældre og færre unge og midaldrende, som arbejder, tjener penge og betaler skat, kan derfor være et problem for balancen i den danske velfærdsstat. Hvis færre arbejder, skal de arbejde mere og mere eller betale mere og mere af deres løn i skat, for at staten har penge nok til at betale for pension, plejehjem, sygehuse, børnehaver osv. Denne problematik bliver almindeligvis betegnet "den demografiske udfordring" – altså at der i fremtiden vil være for få mennesker på arbejdsmarkedet i forhold til det antal mennesker, der har behov for at blive forsørgt. Problematikken går også under betegnelsen 'forsørgerbyrden'.

Hvad mener danskerne om velfærdsstaten?

Det er flere gange blevet dokumenteret af forskeren Jørgen Goul Andersen, at den generelle opbakning til velfærdsstaten blandt danskerne er høj. Velfærdsforsker Klaus Petersen fra Center for velfærdsstatsforskning på Syddansk Universitet mener også, at størstedelen af den danske befolkning har en grundlæggende positiv indstilling til velfærdsstaten. I forskningen er der bred enighed om, at når befolkningen oplever, at systemet leverer tilfredsstillende, vil der også være opbakning til den danske velfærdsmodel. Det inkluderer også det høje skattetryk. Der er blevet lavet udførlige empiriske undersøgelser af danskernes holdninger til de forskellige velfærdsopgaver (se kilder).

Debat om velfærdsstaten

Hvordan lyder den liberalistiske kritik af velfærdsstaten?

Siden Bismarcks fattigdomslove i slutningen af 1800-tallet har det været almindeligt at kritisere velfærdstiltag for at gøre folk afhængige af staten. Ifølge den traditionelle liberale ideologi er det ønskværdigt, at staten har en så lille rolle i menneskers liv som muligt. Liberalismen har individet som centrum og udgangspunkt, derfor skal staten sikre den individuelle frihed ved at skabe sikkerhed for borgeren, ikke fordele velstanden. Der findes ligeledes en opfattelse af, at velfærdsstatens høje grad af økonomisk omfordeling ikke afspejler en fordelingsmæssig retfærdighed, da der skabes et misforhold mellem arbejde og belønning.

Samtidig kritiserer flere liberalister velfærdsstaten for at mangle økonomisk dynamik, da det høje skattetryk svækker folks incitament til at yde. Som argument bruges ofte den såkaldte Laffer-kurve, der viser forholdet mellem skat og incitament. I Danmark repræsenteres denne type velfærdsstatskritik primært af partiet Liberal Alliance, mens det traditionelt liberale parti Venstre i store træk bekender sig til den skandinaviske velfærdsstatsmodel. En almindelig borgerlig kritik af velfærdsstaten, som også kommer til udtryk hos De Konservative og Venstre, lyder tilmed, at systemet er skadeligt for konkurrenceevnen, da de relativt høje udgifter til lønninger og generelle produktionsomkostninger stiller danske virksomheder dårligere i forhold til udlandet. Danmark bliver dog ofte rost af internationale organisationer som et godt land at drive virksomhed i. Senest af Verdensbanken, hvor Danmark får en femteplads på listen over lande, der er gode at gøre forretninger i – ifølge artiklen "Danmark er det 5. bedste land at lave forretninger" (se kilder). Ifølge en rapport fra Erhvervs- og Vækstministeriet fra 2012, er der dog tale om, at den danske vækst er svækket af en mindsket konkurrenceevne. (se kilder). I artiklen "Konkurrenceevnen er den nye løftestang" (se kilder) beskrives det, hvordan debatten om konkurrenceevnen bruges til at argumentere for reformer af velfærdsstaten.

Også fra konservativt hold findes der markant kritik af velfærdsstaten. Ofte med udgangspunkt i erhvervslivets udfoldelsesmuligheder. I kronikken "Derfor skaber velfærd afhængighed", skriver Søren Hviid Pedersen, at velfærdsstatens omfattende redistribution (omfordeling) ikke afhjælper sociale problemer. (se kilder).

Hvad er sammenhængen mellem indvandrerdebatten og velfærdsstaten?

Fra især Dansk Folkeparti er det blevet anført, at indvandring fra områder uden for den vestlige kultur, kan skabe problemer for fremtidens velfærdsstat. Argumentationen lyder gerne, at idet beskæftigelsesfrekvensen er lavere blandt indvandrergrupper vil faldende skatteindtægter til staten vanskeliggøre at opretholde det høje niveau af velfærdsydelser. (se kilder). I Danmark er velfærdsstaten ikke bare et politisk-økonomisk system, det er også en del af den nationale identitet. Af samme grund er indvandrerdebatten ikke bare et økonomisk spørgsmål, men vil ofte have karakter af den debat om de kulturelle grænser for deltagelse i samfundet. De to kan to være svære at adskille. Indvandrerdebatten har været en meget markant del af det politiske liv i Danmark de seneste 10-15 år. VK-regeringen med Anders Fogh Rasmussen som leder og Dansk Folkeparti som støtteparti indførte en lang række stramninger på området.

Hvordan lyder en marxistisk kritik af velfærdsstaten?

Velfærdsstaten er også blevet kritiseret fra partier og grupper, der ligger til venstre på den politiske skala. Det er især fra marxistisk side blevet anført, at velfærdsstaten er en slags bestikkelse til arbejderklassen, der skal holde faren for revolution eller social uro på afstand, Da Bismarck indførte de første socialforsikringer i 1800-tallets Tyskland, var han nervøs for "klassekrig", altså for, at der skulle opstå voldsomme konflikter mellem arbejderne og arbejdsgiverne. I Danmark blev Socialdemokratiet presset fra venstre af kommunisterne. Partiet brugte socialreformen fra 1933 til at positionere sig selv som arbejderklassens forkæmpere i forhold til kommunisterne. Man har ligeledes omtalt det aftalebaserede danske arbejdsmarked som en institutionalisering af klassekampen.

Hvem har patent på velfærdsstaten?

Det er omdiskuteret, om det er retvisende at omtale den danske velfærdsstat som en socialdemokratisk velfærdsstat, da stort set alle politiske partier har bidraget til statens udvikling og udformning i løbet af historien. Om velfærdsstaten er et udtryk for socialdemokratisk ideologi eller nærmere udtrykker et slags nationalt kompromis om organiseringen og finansieringen af en samfundstype, som en flertal har fundet ønskværdigt, er et af de emner, der har været omdiskuteret. Diskussionen bliver til tider også aktuel i de daglige politiske konflikter, hvor debatten kan have karakter af enten at ville have æren eller at skulle tage ansvaret for velfærdsstaten. Med til historien hører også, at de politiske partier har udviklet sig fra at være klassepartier til catch-all partier (se kilder). Altså det forhold, at de politiske partier tidligere repræsenterede et bestemt samfundsgruppe, og forsøgte at tale dennes sag, til i dag i langt højere grad at forsøge at etablere til et meget bredere udsnit af befolkningen.

Perspektivering

Hvilke spørgsmål kan man stille til velfærdsstatens fremtid?

Velfærdsstatens fremtid er til debat i stort set alle de lande, der kan siges at være velfærdsstater. Med fremkomsten af den globale økonomiske krise er debatten ikke blevet mindre aktuel. I Spanien, England og Grækenland har den økonomiske krise medført markante nedskæringer i den offentlige sektor. Spørgsmålet er, hvordan fremtidens velfærdsstater vil forme sig under ændrede økonomiske og politiske vilkår. Vil der i fremtiden blive tale om en afvikling eller en videreudvikling af velfærdsstaterne?

Vil velfærdsstaten blive afløst af en konkurrencestat?

Den danske professor i politisk økonomi Ove Kaj Pedersen udgav i 2011 en bog med titlen "Konkurrencestaten". I bogen beskriver han konkurrencestaten som en sandsynlig afløser for velfærdsstaten. I konkurrencestaten befinder staten sig i en konstant kamp med andre stater om udvikling, kompetencer og viden. Det vakte stor opsigt, da den socialdemokratiske finansminister Bjarne Corydon i et interview i Politiken i 2013 erklærede sig som tilhænger af konkurrencestaten (se kilder). Finansministeren ser ifølge interviewet konkurrencestaten som en moderne version af velfærdsstaten. I et interview med Berlingske siger Ove K. Pedersen, at "velfærdsstaten har både en fiskal krise – hvordan skal den finansieres? – og en legitimitetskrise – hvorfor skal vi blive ved med at fastholde den? De to spørgsmål er centrum for den politiske kamp i dag" (se kilder).

Hvad truer eller udfordrer ellers velfærdsstaten?

Det er også blevet nævnt, at fremkomsten af markedsbaserede forsikringer på eksempelvis sundhedsområdet, kan være en destabiliserende faktor under velfærdsstaten. Bekymringen går på, at lysten til at betale til det offentlige sundhedssystem kan svinde ind, hvis en stor del af befolkningen bliver forsikret af private sundhedsforsikringer i forbindelse med deres arbejde. Det gælder også de arbejdsmarkedspensioner, der gør at mange mennesker i fremtiden vil få deres primære indkomst i alderdommen fra private forsikringer, tegnet i forbindelse med deres arbejde. Globalisering og udflytning af arbejdspladser, indvandring og svindende solidaritet eller mangel på såkaldt social sammenhængskraft er også blevet nævnt i debatten om fremtidens udfordringer for velfærdsstaten. Et andet fremtidsperspektiv på velfærdsstatens udfordringer er den såkaldte grønne omstilling. I artiklen "Danmark uden affald" (se kilder) skriver miljøminister Ida Auken, hvorfor fremtidens vækst skal være bæredygtig i forhold til vores forbrug af ressourcer:

"Vi vil gerne gøre Danmark til et land, der skaber vækst uden øget forbrug af ressourcer, energi og natur. Et land, hvis viden om, hvordan man effektivt udnytter råstoffer, vand og energi, skaber job. Et land, hvor borgere nyder godt af ren luft, vand og natur. Hvis det skal lykkes, er det nødvendigt, at vi ændrer den måde, vores økonomi hænger sammen på."

Kilder til baggrund

Forskning og undersøgelser

[Velfærdskommissionens rapporter](#)

Web-tv

[Velfærdsstaten – vi gør status](#). Velfærdsstatens fremtid til debat. Fem professorer giver deres bud. DR2, 2010-01-26.

Avisartikler

[Jessen, Kjær Chris: Løkke: V er det moderne arbejderparti](#) Berlingske, 2011-09-11.

Tidsskriftsartikler

[Analyse i Mandag Morgen sætter spørgsmålstejn ved forholdet mellem konkurrenceevne og den store stat](#)
[Madsen, Troels Østerlund: 'Der kommer ingen forandring i Danmark før vi løber tør for saftvand'](#) Atlas, 2013-02-28. Alle omfavner velfærdsstaten. Artikel der beskriver hvordan stort set alle politiske partier bakker op om systemet.

Faglitteratur

[Steen Nielsen, Jørgen](#): Den store omstilling, Informations forlag, 2013. [bibliotek.dk](#)

[Viby Mogensen, Gunnar](#): Det danske velfærdssamfunds historie, Gyldendal, 2010. [bibliotek.dk](#)

Undervisningsmaterialer

EMU: [Fra fattighjælp til velfærdsstat](#) Forløb om velfærdsstaten, der kan bruges i 2g og 3g.

Søgning i bibliotek.dk

Emnesøgning på Velfærdsstaten [bibliotek.dk](#)

Kilder citeret i artiklen

Rapporter og undersøgelser

[Undersøgelse af velfærdsstaten af Professor Jørgen Goul Andersen.](#)

Nyhedsbreve

[Kjærsgaard, Pia: Indvandrere og deres efterkommere er ved at få den danske velfærdsstat til at kuldsejle](#) Ugebrev, 2004-07-19.

Artikler

[Hvid Pedersen, Søren: Kronik: Derfor skaber velfærd afhængighed](#)

[Auken, Ida: Danmark uden afflad](#) Miljøminister Ida Auken om den grønne omstilling. Debat. Dagbladet Information, 2013-10-08.

[Schjørring, Esben: Socialdemokraterne har fundet deres projekt](#) Interview med Ove K. Pedersen om konkurrencestaten. Berlingske, 2013-09-06.

[Kestler, Amalie: Corydon: Konkurrencestaten er den ny velfærdsstat](#) Politiken, 2013-08-23.

[Dall, Casper: Konkurrenceevnen er den nye løftestang](#) Dagbladet Information, 2013-02-23.

[Andersen, Jørgen Goul: Den nordiske velfærdsstats triumf](#) Dagbladet Information, 2012-03-27.

[Ritzau: Danmark er det 5. bedste land at lave forretninger](#) Politiken, 2011-10-20.

Tidsskriftsartikler

[The Nordic countries: The next supermodel](#) The Economist, 2013-02-02.

Faglitteratur

[Plovsing, Jan: Velfærdsstat og socialpolitik.](#) Djøf, 2008. [bibliotek.dk](#)

[Esping-Andersen, Gösta: The Three Worlds of Welfare Capitalism.](#) Princeton University Press, 1990. [bibliotek.dk](#)

[Steincke, K.K.: Almisser eller Rettigheder.](#) Gyldendal, 1912. [bibliotek.dk](#)

<http://www.faktalink.dk/titelliste/velfaerdsstaten/hele-faktalinket-om-velfaerdsstaten>